

TEOLOGIE EN IDEOLOGIE IN ESRA-NEHEMIA

deur

WOUTER CORNELIS VAN WYK (JR)

Voorgelê ter vervulling van 'n deel van die vereistes vir die graad

Doctor Divinitatis

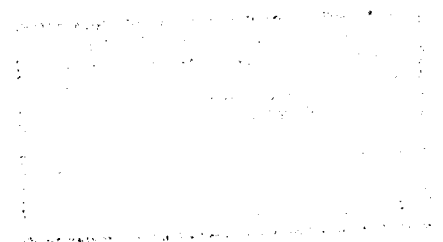
in die Fakulteit Teologie (Afdeling A)

Universiteit van Pretoria

PROMOTOR: Prof A P B Breytenbach

MEDEPROMOTOR: Prof P M Venter

Oktober 1999

OPSOMMING

Teologie en ideologie in Esra-Nehemia

deur

Wouter Cornelis van Wyk (jr)

Promotor: Prof APB Breytenbach
Mede-promotor: Prof PM Venter
Departement: Ou-Testamentiese Wetenskap, Fakulteit Teologie (Afd A)
Graad: Doctor Divinitatis

In teenstelling tot al die aandag wat in die navorsing op Esra-Nehemia aan historiese en literêre vraagstukke gewy is, het die teologiese inhoud van die boek weinig aandag gekry. Dieselfde geld vir die ideologiese inhoud van die boek – ten spyte daarvan dat die term toenemend in die Bybelwetenskappe gebruik word.

Teen dié agtergrond onderneem hierdie proefskrif

- (a) om die begrippe teologie en ideologie op so 'n wyse te omskryf dat die verband en verskille tussen hierdie twee begrippe duidelik blyk
- (b) om die teologiese en ideologiese inhoud van Esra-Nehemia aan die hand van 'n literêre analise te beskryf
- (c) om die bruikbaarheid van Esra-Nehemia vir die Christelike kerk te beoordeel.

Teologie kan kortliks omskryf word as 'n stel samehangende idees oor die persoon en werk van God in relasie tot mense. Ideologie, daarteenoor, verteenwoordig 'n stel samehangende idees oor die samelewing. Hoewel daar beslis 'n verband tussen hierdie twee begrippe bestaan, is daar ook wesenlike verskille. Dit gaan in die onderskeie gedagtekomplekse nie om dieselfde saak nie, en die bedoelings van teologie en ideologie verskil ook. Dit is die bedoeling van elke ideologie om die magsbelange van 'n bepaalde groep in die samelewing te bevorder. Teologie, daarteenoor, is eerder daarop afgestem om 'n verklaring te bied vir die wyse waarop God in die wêreld werksaam is en om die grondslag te lê vir 'n wyse van godsdienstbeoefening wat in ooreenstemming is met die wil van God.

Die beskrywings van Esra-Nehemia se teologie en ideologie wys nogtans uit dat daar in die boek 'n verweefdheid tussen godsdiens en politiek, tussen teologie en ideologie, bestaan. Dit is egter van kardinale belang om die prinsipiële onderskeid tussen teologie en ideologie te handhaaf, aangesien dit verreikende gevolge vir die interpretasie en waardering van Bybelse tekste het. Trouens, slegs wanneer daar tussen teologie en ideologie onderskei word, kan Esra-Nehemia steeds vir die Christelike kerk bruikbaar wees.

SUMMARY

Theology and ideology in Ezra-Nehemiah

by

Wouter Cornelis van Wyk (jr)

Promotor: Prof APB Breytenbach
Co-promotor: Prof PM Venter
Department: Old Testament Studies, Faculty of Theology (Section A)
Degree: Doctor Divinitatis

In contrast to all the attention devoted to historical and literary problems in the research on Ezra-Nehemiah, the theological contents of the book received scant attention. The same applies to the ideological contents of the book – in spite of the fact that the term is increasingly used in the Biblical sciences.

Against this background this thesis sets out

- (a) to describe the concepts theology and ideology in such a way that the relation and differences between these two concepts become clear
- (b) to describe the theological and ideological contents of Ezra-Nehemiah by means of a literary analysis
- (c) to consider the continued value of Ezra-Nehemiah for the Christian church.

Theology can be briefly described as a set of interconnected ideas about the person and work of God in relation to people. Ideology, on the other hand, represents a set of interconnected ideas about society. Although connections between these two concepts certainly exist, there are also substantial differences. These two distinct thought complexes do not share the same subject matter, and their intentions also differ. Every ideology aims to further the interests of a specific group of people within society. Theology, on the other hand, rather strives to provide an explanation for the way in which God acts in the world, and it aims to serve as a basis for a way of worshipping God in accordance with his will.

Still, the descriptions of Ezra-Nehemiah's theology and ideology show that in this book religion and politics, or theology and ideology, are intertwined. It is, however, of the utmost importance to maintain the fundamental difference between theology and ideology, since it has far-reaching implications for the interpretation and evaluation of Biblical texts. In fact, only when the difference between theology and ideology is maintained, can Ezra-Nehemiah still be of value for the Christian church.

VOORWOORD

'n Proefskrif is natuurlik ook 'n literêre produk en dus self die resultaat van 'n aantal produksiefaktore. Daarom wil ek almal wat dit vir my moontlik gemaak het om hierdie werk te voltooi, van harte bedank.

My promotors, proff. Andries Breytenbach en Pieter Venter, het my nie net bekwame studieleiding gegee nie, maar ook persoonlik bemoedig en aangespoor om hierdie studie te voltooi. Ek het vir albei van hulle se insig én medemenslikheid baie waardering. Prof. Breytenbach het my ook gehelp om finansiële ondersteuning van die BC Greyling studiefonds van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te bekom sodat ek vir 'n tydperk in die buiteland kon gaan studeer.

My ouers het, toe ek nog in my ouerhuis was, by my die saad gesaai om uiteindelik ook hierdie studie aan te pak. By hulle het ek ook die deursettingsvermoë geleer wat nodig is om so 'n studie te voltooi. Maar op talle maniere was hulle voortgesette ondersteuning van deurslaggewende belang vir die suksesvolle afhandeling van hierdie proefskrif. Hulle het, waarskynlik beter as enigiemand anders, verstaan wat vir die afhandeling van die studie nodig is, en hulle het my met liefde en begrip bly aanmoedig. Maar hulle het ook by verskeie geleenthede hulle huis en strandwoonstel vir my beskikbaar gestel om in afsondering te kan werk. En meer as enigiemand anders het hulle my en my gesin finansiëel bygestaan, onder meer om saam Brittanje toe te kan gaan.

My vrou, Susan, en ons vier wonderlike kinders, Wouter, Abrie, Simon en Laetitia, het die worsteling saam met my beleef. My skoonouers het my met hulle liefde en belangstelling gedra. Ek is baie lief vir julle elkeen.

Verskeie kollegas het daartoe bygedra dat ek kon studeer. Proff. Cobus Naudé en Hans van Rensburg het my meermale tegemoetgekom om my die geleentheid te bied om aan hierdie proefskrif te kan werk. Ek is ook dankbaar vir finansiële ondersteuning wat ek deur hulle bemiddeling van die Randse Afrikaanse Universiteit kon ontvang.

Prof. David Clines from the University of Sheffield enabled me to spend a sabbatical as Visiting Lecturer in the Department of Biblical Studies at his institution, and ensured that I had all the necessary resources at my disposal. I have benefited from that experience in numerous ways, and the influence of that exposure to a different academic climate is also evident from this thesis.

Daarby moet ek ook my dank uitspreek vir die ondersteuning van die kerkraad en gemeente van die Nederduitsch Hervormde Kerk Weltevreden. En ten slotte het ek oorfloedige rede om die God wat nog altyd in my lewe werksaam is, saam met die digter van Psalm 96:3 te prys:

סִפְרוּ בְּגוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו :

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1: INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING	1
1.1. TEKSINTERPRETASIE EN LESERSRESEPSIE	1
1.2. DIE WETENSKAPLIKE RESEPSIE VAN ESRA-NEHEMIA	2
1.2.1. Literêre probleme	2
1.2.1.1. Eenheid en verband met ander boeke	2
1.2.1.2. Opbou van die vertelling	3
1.2.2. Historiese probleme	6
1.2.2.1. Die ontstaan van die boek (bronne, komposisie, datering)	6
1.2.2.2. Die historiese verband tussen Esra en Nehemia	8
1.3. DIE PROBLEMATIEK VAN TEOLOGIE EN IDEOLOGIE	9
1.3.1. Teologie en ideologie	11
1.3.2. Die teologiese en/of ideologiese inhoud van die teks	12
1.3.3. Teologiese bruikbaarheid	13
1.4. PROBLEEMSTELLING	14
HOOFSTUK 2: TEORETIESE VERTREK PUNTE	16
2.1. TEOLOGIE	16
2.2. IDEOLOGIE	20
2.3. DIE VERBAND EN VERHOUDING TUSSEN TEOLOGIE EN IDEOLOGIE	24
2.4. IDEOLOGIE, TEOLOGIE EN TEKSTE	27
2.4.1. Bevat tekste ideologie?	27
2.4.2. Metode vir die identifikasie van teologie en ideologie	30
2.4.3. Beskrywing en evaluering	33
2.5. DIE TEKS VAN ESRA-NEHEMIA	35

HOOFSTUK 3: TEOLOGIE IN ESRA-NEHEMIA	36
3.1. DIE PERSOON EN WERK VAN God	38
3.1.1. Name	39
3.1.2. Eienskappe	41
3.1.3. Dade	42
3.2. VERHOUDING TUSSEN GOD EN MENSE	46
3.2.1. Die na-eksiliese Judese gemeenskap	47
3.2.2. Die Persiese heersers	48
3.2.3. Mense uit ander volkere	49
3.3. GODSDIENSBEOEFENING EN GODSDIENSTIGE INSTELLINGS	50
3.3.1. Die tempel	51
3.3.2. Die wet	54
3.3.3. Offers en feeste	57
3.3.4. Gebed	59
3.4. TEOLOGIESE OOGMERKE VAN DIE TEKS	64
3.4.1. Godsvertroue	65
3.4.2. Gods-diens is tempeldiens	66
3.4.3. Wetsgehoorsaamheid	67
3.5. EVALUERING	69
HOOFSTUK 4: IDEOLOGIE IN ESRA-NEHEMIA	73
4.1. SISTEME VAN DIFFERENSIASIE EN BELANGEGROEPE	74
4.1.1. Judeërs	75
4.1.1.1. Die Judeërs as 'n groep	75
4.1.1.2. Groeps-interne verdelings	80
4.2. DIE SETELS VAN MAG	86
4.3. KONFLIK EN DIE OOGMERKE VAN BELANGEGROEPE	90
4.3.1. Eksterne konflik	90
4.3.2. Interne konflik	92
4.3.3. Die oogmerke van die verskillende belangegroepe	95

4.4.	DIE MIDDELE OM MAG TE VERKRY, BEHOU OF VERMEERDER	102
4.4.1.	Appel op hoër gesag	102
4.4.2.	Politieke en militêre middele	104
4.4.3.	Beheer oor bates	105
4.5.	DIE TEKS SE PLEK IN DIE MAGSPEL	106
4.5.1.	Wie se belange word gedien?	106
4.5.2.	Seleksie en strukturering van verhaalstof	108
4.5.3.	Die uitbeelding van die Judeërs	110
4.5.4.	Die uitbeelding van konflik in die verhaal	111
4.6.	SAMEVATTING EN EVALUERING	112
 HOOFSTUK 5: KONKLUSIE		118
5.1.	TEOLOGIE EN IDEOLOGIE	119
5.2.	DIE TEOLOGIESE EN IDEOLOGIESE INHOUD VAN ESRA-NEHEMIA	122
5.2.1.	Teologiese inhoud	122
5.2.2.	Ideologiese inhoud	123
5.2.3.	Die verband tussen teologie en ideologie in Esra-Nehemia	125
5.3.	ESRA-NEHEMIA SE BRUIKBAARHEID VIR DIE CHRISTELIKE KERK	126
 BIBLIOGRAFIE		129